

Ulandssekretariatet
LO/FTF Council

Danish Trade Union
Council for International
Development Cooperation

1 Landeanalyser - Nord Afrika og Mellemøsten (MENA)

Ulandssekretariatet - April 2011

1.1 Introduktion

I begyndelsen af december 2010 spredte massive og hidtil usete folkelige oprør sig gennem en stor del af landene i Nordafrika og Mellemøsten. Optøjerne startede i Tunesien, derefter fulgte Egypten, og siden har de spredt sig i større omfang til Libyen, Yemen, Bahrain og Syrien og i mindre grad i en række andre lande, herunder Marokko og Libanon.

Optøjerne, som i daglig tale har fået tilnavnet ”Det arabiske Forår”, er ved at ændre dramatisk på den demokratiske situation – og opfattelse - af mange af landene i regionerne. Det Arabiske Forår har dybe rødder i den stigende utilfredshed med den økonomiske situation, arbejdsløshed for især ungdommen, og i krav om demokratiske reformer. Medierne har præsenteret det som ungdommens oprør, under betegnelsen ”Facebookers”, men graver man et spadestik dybere, står det klart, at arbejdsmarkedsspørgsmål, f.eks. beskæftigelsesmuligheder, er helt centralt for mange af oprørerne.

Derfor vil Det arabiske Forår også ændre på rollen og funktionen af fagforeningerne i landene, og det vil få stor indflydelse på de fremtidige hjælpeaktiviteter fra den internationale fagbevægelse.

1.2 Politiske, økonomiske og sociale ændringer i MENA

1.2.1 Tunesien

Den udvikling, der er undervejs i Tunesien, bliver af mange grunde fulgt spændt de fleste steder i den arabiske verden. Den stort set fredelige samfundsforandring, støttet af brede folkelige kredse, herunder arbejdere organiseret i Tunesiens enhedsfagbevægelse UGTT (Union Général des Travailleurs Tunésiens), vil om alt går vel, kunne fungere som et forbillede for de mange andre demokratiske kræfter i andre arabiske lande, der spejder efter en fredelig model for forandring.

For fagbevægelsens fremtidige og forandrede rolle i den arabiske verden, er det tunesiske eksperiment, Jasminrevolutionen, afgørende. I Tunesien har fagbevægelsen gennem de seneste årtier gradvist frigjort sig fra det herskende politiske system. Selvom UGTT's generalsekretær var fremtrædende medlem af det herskende RCD parti, var mange af hans ledende kolleger medlemmer af de mindre oppositionspartier, og der foregik en livlig politisk-ideologisk debat om den fremtidige politik.

UGTT's medvirken i revolutionen må opdeles i en central og lokal rolle. Allerede i 2010 havde UGTT's national kontor foretaget en økonomisk analyse af situationen i Sidi Bouzid regionen og advaret regeringen om, at regionen stod over for en social eksplosion på grund af voldsom arbejdsløshed og manglende økonomiske udsigter. Det var her, revolutionen startede.

Tunesiske arbejdere deltog fra starten i oprøret, og mange steder fulgte de lokale fagforeninger deres medlemmers initiativ og lagde organisation og mandskab til. Selvom man ikke kan hævde, at fagforeningerne var initiativtagerne til revolutionen, er der ikke nogen tvivl om, at dens hurtige opslutning bag oprøret gav det institutionel substans.

På centralt niveau har situationen været noget mere labil. Som omtalt var dele af UGTT's ledelse i nær kontakt med Ben Ali regeringen og dens afløser, Gannouchi regeringen. Ledelsen håbede tydeligvis i starten at kunne spille en formidlende rolle mellem det gamle og det nye styre og accepterede således i første omgang at stille med tre ministre i Mohamed Gannochis regering.

Denne beslutning blev kontroversiel, fordi de mange fagforeningsfolk lokalt havde engageret sig ubetinget for et totalt opgør med det gamle styre og ikke ønskede at se deres repræsentanter holde liv i de gamle magthavere, og på et møde i UGTT's ledelse d.18. januar 2011 blev ministrene tilbagekaldt. Siden deltog også det centrale UGTT aktivt i revolutionen som den måske vigtigste ikke- statslige aktør.

Der hersker ingen tvivl om, at UGTT vil komme til at spille en vigtig rolle i cementeringen af det demokratiske styre i Tunesien. UGTT har besluttet at koncentrere sine kræfter ikke alene omkring de sociale og arbejdsmarkedsmæssige spørgsmål, men prioriterer også ”økonomisk udvikling, demokrati, social retfærdighed og udarbejdelsen af en forfatning”, som vicegeneralsekretær Hacine El Abassi for nylig har udtalt det. Mere kontroversielt har UGTT opfordret til en re-nationalisering af tunesisk erhvervsliv, ud fra den filosofi, at det var regeringens hovedløse privatisering, der har skabt de økonomiske problemer, der har ledt til den aktuelle krise.

Som omtalt har ledelsens nære kontakt med det tidligere styre skabt uro og intern splid i organisationen. Mistilliden til generalsekretæren er stor (på Facebook har mere end 25.000 bedt ham om at træde tilbage). Men det vil være forenklet at hævde, at hele ledelsen stod bag generalsekretærens politiske rolle. Mange af de UGTT ledere, som Ulandssekretariatet har talt med og samarbejdet med gennem de sidste tre år, har kun haft foragt til overs for Ben Ali styret og aktivt støttet de små oppositionspartier, og den interne diskussion var allerede i gang før revolutionen.

Internt i UGTT er der derfor også gang i en nødvendig demokratisk proces. Man skal gøre sig klart, at dette er en uomgængelig og nødvendig udvikling. De fleste organisationer står overfor en demokratisk udviklingsproces, der ikke altid er køn. Der forventes afholdt en ny kongres i UGTT i løbet af efteråret, som vil skulle bestemme både ledelsens sammensætning og UGTT's fremtidige arbejdsprogram.

Det er afgørende, at der gives støtte til UGTT både før og efter kongressen for at sikre, at de nødvendige institutionelle rammer bliver skabt.

1.2.2 Egypten

Egyptisk fagbevægelse har siden revolutionen i 1952 været en fast forankret del af regeringsapparatet. Ledende medlemmer af ETUF (Egyptian Trade Union Federation) har siddet i diverse regeringer, og generalsekretæren har været en af landets mest magtfulde civile mænd. Denne kendsgerning – den nære sammenhæng mellem statsmagten og fagbevægelsen – har betydet, at ETUF hidtil er blevet nægtet optagelse i ITUC, trods flere forsøg. I stedet har ETUF været en aktiv del af den panarabiske faglige internationale sammenslutning, ICATU, der har hovedsæde i Damaskus, og hvis vigtigste medlemsorganisationer i Sudan og Syrien er domineret af staten, ligesom ETUF er det.

Der har der i de flere år været grøde i ægyptisk fagbevægelse, hvor mindre forbund har løsgjort sig fra ETUF. En række uafhængige strukturer, såsom RETA, EHTU, ITTU har i de senere år sat fokus på arbejdernes situation i Ægypten og ageret ”intern” opposition til ETUF. Det er disse organisationer, der nu har stiftet en ny landsorganisation, Egyptian Federation of Independent Trade Union (EFITU). Fra starten af revolutionen deltog de uafhængige fagforeninger, i samarbejde med den fremtrædende ”Workers-NGO” CTUWS aktivt i modstanden mod styret og organiserede strejkekomiteer i en lang række virksomheder.

I mellemtiden er ETUF kommet ud i et regulært stormvejr. Arbejdere har protesteret i tusindvis mod ledelsens korrupsion og nære forbindelser med regeringen.

Udfordringen i Egypten er på den ene side at give støtte til dannelsen til en uafhængig, repræsentativ og demokratisk fagbevægelse, der er i stand til at repræsentere arbejdernes interesser - og samtidig give centrale inputs og støtte til landets opbygning af de demokratiske institutionelle rammer. Den er for tidligt at sige, hvordan dette vil ske. På den ene side står de nye organisationer i ETIFU, som i øjeblikket har vind i sejlene og meget international opmærksomhed, men som også er organisatorisk svage. På den anden side står ETUF, der reelt ikke har meget med en fagforening at gøre, men som har et stort antal "medlemmer" og adgang til store finansielle ressourcer, og formentlig er i gang med en reform proces.

1.2.3 Marokko

Marokkos økonomiske udfordringer er stigende. Landets handels- og budgetunderskud er blevet forøget i 2010; finanskrisen har haft seriøse konsekvenser for især tekstilsektoren; arbejdsmulighederne for unge marokkanere er nedslående (selvom arbejdsløsheden er "lav" på 9,8 %), og skellet mellem de rige og de fattige er en alvorlig faktor, der forårsager utilfredshed blandt befolkningen. Oppositionen har gentagne gange advaret regeringen om de økonomiske problemer og talt for store økonomiske reformer. En ny arbejdsmarkedslovgivning blev vedtaget i 2004, men gennemførelsen af denne forløber dog kun langsomt.

I Marokko har Det arabiske Forår ikke haft samme omfang som f.eks. i Tunesien og Egypten. Dette skyldes utvivlsomt den unikke situation i Marokko sammenlignet med dets naboer i Maghreb landene. Gennem de senere år har Marokkos konge gennemført en forsigtig liberalisering (tilladt valg – uden dog at indføre parlamentarisme, og indført en ny og mere progressiv social og arbejdsmarkedslovgivning). Man kan sige, at der i Marokko eksisterer sikkerhedsventiler, som indtil nu har fungeret til at lukke så megen damp ud af utilfredsheden, at det ikke er kommet til alvorlige udfordringer til styret.

Der har dog været protester, senest med bombeeksplosionen i Marrakech, der dog ikke menes at have noget med Det arabiske Forår at gøre. Organisationen 'The 20th February movement' samlede for eksempel omkring 40.000 demonstranter i forskellige byer i Marokko til stort set fredelige demonstrationer. Disse drejede sig om krav om jobs og reformer generelt. Som svar har kongen (gen)udvalgt et "økonomisk og socialt råd" til at rådgive ham om reform- og udviklingsinitiativer og har indledt en revision af landets forfatning og af love og administrative bestemmelser.

Blandt vores partnere i Marokko har både CDT og FDT deltaget aktivt i protesterne med "The 20th February movement". Derimod har UGTM ikke deltaget i demonstrationerne imod kongen og regeringen. Dette skyldes UGTM's tætte forbindelser til det gamle parti og loyalitet overfor kongen. UGTM er mere optaget af at deltage i udviklingen af forslag til den lovede revision.

En anden udvikling, som er værd at omtale, er skiftet i september 2010 af UMT's generalsekretær gennem 55 år, Mahjoub Ben Seddik, som førte til intern repositionering af magtstrukturen i unionen. Spørgsmålet er om dette vil resultere i nogle ændringer i unionens afvisende holdning overfor andre nationale fagforeninger; herunder CDT, FDT og UGTM.

1.2.4 Golfen – med fokus på Bahrain og Kuwait

I *Bahrain* er Det arabiske Forår blevet omdannet til den mørkeste vinterdepression. Bahrain var indenfor arbejdsmarkedet kendt som det mest progressive land i Golfen, hvilket blandt andet betød, at det var et eneste land i regionen, hvor det var muligt at organisere migrantarbejdere.

Det var derfor naturligt, at Det arabiske Forår også kom til Bahrain, hvor der i februar og marts var adskillige demonstrationer for den samme type demokratiske reformer, som man ønskede i Tunesien og Egypten. Desværre udviklede demonstrationerne sig katastrofalt, idet kongen og hans familie med militær hjælp, primært fra Saudi Arabien, reagerede med indsættelse af militær og en erklæring om undtagelsestilstand. Det har betydet, at mange hundrede mennesker er blevet dræbt, tusinde er forsvundet eller fængslet, og at vores samarbejdspartner GBFTU er blevet forfulgt. Det er også gået ud over en af vores kontakter i landet, nemlig Ebrahim Sharif Al Sayed, som er generalsekretær for Waad partiet, der er det største venstreorienterede parti i Bahrain. Han blev bortført fra sit hjem om natten den 17. marts af en gruppe maskerede og bevæbnede unge mænd. En af grundene til hans fængsling skulle desværre angiveligt være hans kontakter til Danmark.

Det er fortvivlende at se, hvordan styret i Bahrain, støttet af Saudi Arabien og efter al sandsynlighed også USA, har ”omskrevet” situationen i Bahrain til at være en religiøs konflikt mellem Shia'er (60 % af befolkningen i Bahrain er shiamuslimer, mens styret er sunnimuslimer) i Iran og sunni'er i Saudi Arabien. Det er også bekymrende, at medie billedet på Bahrain er ”gået i sort”, primært af den årsag at Al-Jazeera, som ellers har været positivt fremtrædende i dækningen af Det arabiske Forår, er blevet tvunget til ikke at dække situationen i Bahrain.

I *Kuwait* har der kun været spæde oprør. Direkte adspurgt mener vores samarbejdspartner, KTUF, at det skyldes at den demokratiske situation er bedre end i andre lande i regionen, og at alle er glade og ikke mangler noget!

Parlamentet i Kuwait har for nylig vedtaget en ny arbejdsmarkedslovgivning, der forbedrer arbejdernes rettigheder. Loven åbner blandt andet mulighed for at man kan kontrollere indførslen af migrantarbejdere gennem dannelsen af en statslig ”trepartssekret” styrelse, der kontrollerer, at migrantarbejdernes rettigheder ikke bliver overtrådt. Det vil betyde at de private ”agencies”, som oftest udnytter migrantarbejderne, ikke vil have en rolle at spille.

1.3 Ulandssekretariatets program portefølje i MENA regionen

I MENA regionen gennemfører Ulandssekretariatet et projekt i Marokko og et program, der dækker Marokko, Tunesien, Bahrain og Kuwait.

1.3.1 Cotridiaso projektet i Marokko

Trepartsprojektet er i sin sidste fase og udløber i marts 2012. Således vil træningerne på virksomhederne slutte i andet kvartal af 2011. I perioden fra september til november vil erfaringerne fra projektet blive spredt til fire byer (Tanger, Oujda, Fes, Agadir). Aktiviteterne vil inkludere træningssessioner for arbejdsinspektører og for repræsentative for de sociale partnere for hver region, et Social Dialog Forum og en informationssession for små, medium og store virksomheder om arbejdsmiljø og sundhedsudvalg. Træningssessionerne vil blive udført af marokkanske undervisere fra G22 og GPS grupper med hjælp fra danske undervisere.

Udgivelsen af den tredje publikation (angående erfaringer med at etablere et arbejdsmiljøudvalg) er forventet i juni 2011. Derimod er den fjerde – og sidste - publikation angående beskrivelsen af en specifik marokkanske Social dialog model – sat på stand-by, idet de marokkanske partnere i CDT, FDT, UGTM ikke mener at situationen er moden til det.

Det bilaterale projekt mellem Ulandssekretariatet og de 3 fagforeninger CDT, FDT og UGTM blev udarbejdet i maj 2010 i Casablanca, og aktiviteterne startede formelt efter et møde med de marokkanske partnere i København i oktober. Hver af de tre organisationer gennemfører ni træningsseminarer i social dialog og forhandlinger for tillidsrepræsentanter i forskellige regioner i Marokko.

I februar 2011 blev en midtvejs evaluering for det bilaterale projekt afholdt i Marrakech. CDT og UGTM havde til den tid afsluttet de første fire træningsseminarer som planlagt. Disse blev evalueret, og forbedringer blev foreslået for de sidste fem aftale seminarer. FDT har været igennem en udvikling af interne omstruktureringer i forbindelse med deres landsmøde i november 2010. Derfor havde de ikke tid til at gennemføre deres fire seminarer som planlagt.

I forbindelse med midtvejsevalueringen, blev der også afholdt et seminar, hvori blandt andet de danske erfaringer i social dialog (med fokus på den danske model og flexicurity) og hvordan man gennemfører forhandlinger på arbejdsmarkedet. Seminaret var succesrigt og genererede en livlig debat i mellem de 30 marokkanske og de danske deltagere.

Forholdet mellem Ulandssekretariatet og de tre organisationer er stadig fremragende, og der er dannet grobund for et fremtidigt samarbejde.

1.3.2 Programmet “Støtte til Social Dialog i MENA regionen”

Programmet “Støtte til Social Dialog i MENA regionen”, som inkluderer støtte til Kuwait, Bahrain og Marokko, og til mindre grad Tunesien, er delvist bygget på erfaringer, som er erhvervet gennem COTRIDIASO projektet i Marokko. Derudover indeholder programmet en regional konference i Marokko, der formidler deres erfaringer i social dialog til fagforeninger i Tunesien, Bahrain og Kuwait.

Programmet indeholder to spor:

1. Første spor skal forbedre og konsolidere kapaciteten af de marokkanske fagforeninger med henblik på deltagelse i social dialog og understøttelse af arbejdsmarkedsreformer. Dette er en fortsættelse af det bilaterale samarbejde i Cotridiaso projektet med vores nuværende partnere, CDT, FDT og UGTM. Det centrale i dette spor er at konsolidere den opnåede marokkanske kapacitet i arbejdsmiljø og social dialog, og derved sikre bæredygtigheden af tidligere og nuværende aktiviteter.
2. Andet spor i programmet omhandler gæstearbejdere i Golfen. Aktiviteterne vil hjælpe fagforeningerne i Bahrain og Kuwait og i bestemte lande i Asien i deres samarbejde og bestræbelser på gennem en social dialog at støtte reformer til beskyttelse af gæstearbejdere i de to Golf stater.

Det nye program er i øjeblikket i startfasen og begyndte med et 'rundtursbesøg' i marts til Schweiz (med møder med ILO, BWI, IUF), Libanon (ILO), Jordan (ITUC, FES), Kuwait (KTUF), og

Egypten (blandt andre med Danish Egyptian Dialogue Institute, ILO, uafhængige fagforeninger, FES). Oprindeligt inkluderede rundturen også Bahrain, hvor møder var aftalt med GFBTU og Migrant Workers Protection Society, men denne del af turen blev aflyst af sikkerhedsmæssige grunde på grund af situationen i landet.

Den usikre situation i Bahrain og Det arabiske Forår betyder, at programmet er under omstrukturering, hvilket sandsynligvis vil medføre en forøget støtte til Tunesien.

Generelt har Det arabiske Forår betydet en drastisk stigning af opmærksomheden på landene i MENA regionen og deres vej i mod et øget demokrati i den vestlige verden, ikke mindst i Danmark. Specielt er der stigende anerkendelse af betydningen af samarbejdet med demokratiske aktører som fagforeningerne i disse lande.

Udenrigsministeriet (MENA kontoret) har åbnet op for en særlig ”frihedsstøtte” i Tunesien og Egypten, blandt andet til vækst og arbejdsmarked. Derfor indsendte Ulandssekretariatet i starten af maj en ansøgning på 9 mio.kr. til et program i Egypten.